

Cultuursector op losse schroeven?

Rondetafel over het afschaffen van de persoonsgebonden bevoegdheden van de provincies

Interview: Julie Hendrickx

Foto's: Marc Engels

Door de provinciale bevoegdheden enkel te beperken tot grondgebonden activiteiten mogen de provincies zich niet meer inlaten met cultuur. De overdracht van de provinciale bevoegdheden naar de Vlaamse of de lokale overheid zorgt voor bezorgdheid. De impact op de betrokken sectoren is groot. De provincies legden immers eigen beleidsaccenten, beheerden eigen instellingen en hadden ook een decretale rol. Omdat er nood is aan een globale beleidsvisie bracht META vertegenwoordigers van verschillende sectoren rond de tafel: Sigrid Bosmans van het Overleg Cultureel Erfgoed (OCE), Liesbeth De Winter van de Federatie sociaal-cultureel werk (FOV), Evi Gillard van de Vereniging Vlaamse Cultuur- en gemeenschapscentra (VVC), en Bruno Vermeeren van de VVBAD. Wat zijn voor elk van deze sectoren de noden? Zijn er overeenkomsten? En is samenwerking mogelijk of gewoonweg onmisbaar?

Wat zijn jullie bezorgdheden bij het afschaffen van de persoonsgebonden bevoegdheden van de provincies?

Liesbeth: De situatie is momenteel onduidelijk. Wat zal er wegvallen en wat wordt er nog opgenomen? De provincies hebben wel altijd veel betekend voor onze organisaties. Zowel op het gebied van ondersteuning — denk maar aan de vrijwilligers-academies, de uitleendienst, logistiek, ... — als voor de verbindingen en netwerking in de regio. Ze namen een rol op naar regionale organisaties die niet groot genoeg waren voor een Vlaamse erkenning. Doordat die organisaties wel door de provincies gesubsidieerd werden, kregen ze een kans om zich te ontwikkelen en te groeien. De provincies werkten ook op een kleinschaliger niveau en met kleinere projecten waarin experimenteren mogelijk was. Er kon dan al eens iets op kleine schaal uitgeprobeerd worden als test case, wat dan later op een groter niveau kon worden toegepast.

Sigrid: Wat het cultureel-erfgoeddecreet betreft, zijn er drie niveaus waar we bezorgd over zijn. Wat met de decretale rol die toebedeeld is aan de provincies zoals het indelen en subsidiëren van collectiebeherende instellingen, hoe gaat Vlaanderen dit verder doorvoeren? Willen steden en gemeenten die regionale rol opnemen? En wat met de middelen die in het gemeentefonds komen, gaan die bij de instelling in kwestie terecht komen? Hoe zal het consulentchap geregeld worden? Dat gaat in feite over

een laagdrempelige ondersteuning erfgoedorganisaties. Dan is er ook het regionaal depotbeleid. De provincies bouwden zelf depots maar ze namen ook de regie op zich en subsidieerden lokale overheden om depots te bouwen. Wat gaat daar overgenomen worden? Wat met de duurzame digitale toegankelijkheid van het erfgoed? De provincies ontwikkelden en ondersteunden zelf verschillende systemen. En dan heb je nog de eigen instellingen van elke provincie zoals musea en archieven. Waar gaan die naartoe? Wat zal daar de impact zijn? Elke provincie ging ook uit van lokale noden en had dus eigen beleidsaccenten die resulteerden in project- en werkingssubsidies of ondersteuning. Kan die laagdrempeligheid bewaard worden?

Evi: Voor cultuur- en gemeenschapscentra was er in 2013 al een eerste hervorming. Tot dan kregen een aantal cultuurcentra een structurele subsidie. Dat verschilde van provincie tot provincie. Deze subsidies werden in 2013 bevroren toegevoegd aan de enveloppensubsidies die deze centra via het decreet lokaal cultuurbeleid van Vlaanderen ontvingen. Vanaf 2016 worden ze nu ongeoormerkt toegevoegd aan het gemeentefonds. In 2014 hebben een aantal provincies reglementen opgesteld waar men wel nog bevoegd voor kan zijn: bovenlokale projecten of grotere (samenwerkings-)projecten. Dit stond breder open voor andere organisaties uit het socio-culturele veld, naast de cultuurcentra. Het is momenteel niet duidelijk of deze 'lossere' middelen te vatten zijn en wat er mee gaat gebeuren. Sommige provincies namen een rol op in cultuurcommunicatie, als promotor van cultuur. De provincie Limburg zorgde voor een platformwerking rond verschillende disciplines (jazz, dans, ...) waarbij ze het aanbod meer zichtbaarheid gaven. In sommige gevallen zorgde de samenwerking voor betere uitkoopsommen om voorstellingen te kunnen plaatsen in die bepaalde regio. De nabijheid van het personeel en de diensten was belangrijk voor concrete vragen

BRUNO

“EEN DEEL VAN HET VERHAAL VOOR HET AFSCHAFFEN VAN DE PERSOONS- GEBONDEN BEVOEGDHEDEN WAS DAT DE DRIE BESTUURS- NIVEAU’S ELKAAR VOOR DE VOETEN LOPEN. MAAR VOOR ONZE SECTOREN WAREN ER ERG DUIDELIJKE AFS- PRAKEN OVER WIE WAT DEED.”

of om bepaalde dossiers te begeleiden. Ze zorgden voor ondersteuning en organiseerden overleg, soms over sectoren heen. De werking van Vlabra’ccent is daar een uitgesproken voorbeeld van, maar ook in andere provincies was er nauw overleg en contact.

Bruno: Voor ons heeft het verhaal twee grote luiken: er is het erfgoedluik voor archieven en erfgoedbibliotheken dat we via OCE opvolgen, waar Sigrid het al over had. Dus ik ga me vooral concentreren op de openbare bibliotheken waar het ook niet min is. Er zijn de provinciale instellingen, waar men een ander onderkomen voor moet vinden. Het gaat over een beperkt aantal instellingen. De grootste impact is er op alles wat decretaal toegewezen was aan de provincies qua opdrachten voor openbare bibliotheken. Dat valt uiteen in twee grote luiken. Enerzijds de provinciale bibliotheeksystemen waar de afgelopen tien jaar zwaar in geïnvesteerd werd door de provincies. Het heeft veel voeten in de aarde gehad om zover te komen. Dit zou naar Vlaanderen overgeheveld worden en de ambitie is daar om een eengemaakt systeem te realiseren. Dat zou dan één van de grootste gemeenschappelijke systemen ter wereld zijn. Dus het is een ambitieus project. Anderzijds is er ook de werking van het streekgericht bibliotheekbeleid. Dat was vooral de ondersteuning van de lokale bibliotheken maar ook het stimuleren van regionale samenwerking tussen bibliotheken. Maar de maatregelen onder het streekgericht bibliotheekbeleid verschillen ook van provincie tot provincie: opleiding van personeel, projectsubsidies, ondersteuning bij investeringen in informatica, ... In principe zou de hele decretaal opdracht naar Vlaanderen komen maar opnieuw is daar de vraag hoe dat het ingevuld zal worden. Het is misschien een voordeel dat je niet meer gebonden bent aan provinciale grenzen waardoor succesvolle zaken uitgerold kunnen worden over heel Vlaanderen. Maar wat zal men uitkiezen en wat zal men laten vallen? Minder zichtbaar is het stopzetten van de subsidiëring van de bibliotheekopleiding aan de Universiteit Antwerpen. Het wegvallen van de provinciale subsidie was daar de spreekwoordelijke druppel. Maar wat, denk ik, voor erfgoed en openbare bibliotheken gemeenschappelijk is, is dat er voor deze sectoren wel degelijk sprake was van een complementair beleid. Een deel van het verhaal voor het afschaffen van de persoonsgebonden bevoegdheden was dat de drie bestuursniveau’s elkaar voor de voeten lopen. Maar voor onze sectoren waren er erg duidelijke afspraken over wie wat deed. Dit werd binnen de sector niet als problematisch ervaren. Dat het provinciale beleid stopte aan de provinciegrenzen én dat elke provincie zijn eigen ding deed, stoorde misschien wel veel meer.

Sigrid: Ter aanvulling van het erfgoeddecreet was er niet alleen die complementariteit maar heel het decreet is eigenlijk gestoeld op een netwerkmodel waarin wordt gewerkt met verschillende niveaus die op een laagdrempelige manier kennis- en expertise

uitwisseling realiseren. Het netwerkmodel maakt het mogelijk dat zelfs internationale erfgoedaspecten doorstromen tot bij ofwel lokale gemeenschap of andere gemeenschappen. Dat waren eigenlijk de twee peilers. En als je er daar één van weghaalt, valt heel het model in elkaar. De uitdaging is om goede nieuwe oplossingen te zoeken die de sterktes van het huidige erfgoeddecreet verder faciliteren.

Is er een visie over hoe ze het netwerkmodel in stand willen houden?

Bruno: Het feit dat het kabinet Cultuur spreekt over een decreet regionaal cultuurbeleid geeft aan dat men voelt dat er daar een probleem zit op het intermediaire niveau. En dat geldt ook voor de andere sectoren: je hebt zo’n verbindend niveau nodig tussen het Vlaamse en het lokale. Er wordt gezocht maar of er een concrete visie is...

Evi: Er is nog een piste die naast de provincies loopt. In het decreet lokaal cultuurbeleid is er namelijk een subsidiëring voorzien voor intergemeentelijke samenwerking, specifiek voor cultuurcommunicatie en de afstemming van het cultuuraanbod. In het begin was dat ietwat marginaal artikel in het decreet waar niet op gefocust werd. De laatste jaren zijn daar wel verbanden bijgekomen. In 2012 hebben LOCUS, FARO en VVSG een traject georganiseerd om te kijken wat die werkingen nu juist kunnen betekenen. Sommigen zijn nog zoekend, anderen staan al verder. VVC heeft dit jaar deze werkingen wat in kaart gebracht, maar ook de andere samenwerkingsverbanden die niet in een IGS-structuur zitten. We merken dat hier nu naar gekeken wordt: zijn dit interessante modellen? Wat zit er in en wat gebeurt er inhoudelijk mee? Kan hier verder beleid rond ontwikkeld worden? Misschien ziet men er kansen in voor een regionaal cultuurbeleid. Moet elke gemeente een groot programmeringsaanbod hebben of kan er daar ook wel wat wisselwerking en samenwerking zijn? Cultuurcentra hebben altijd al een regionale opdracht gehad, een streekgerichte werking gehad, zodat niet elke gemeente een groot programmeringsaanbod en dito infrastructuur moet voorzien. Er is dan ook al op veel plaatsen goed functionerend overleg tussen cultuurcentra en gemeenschapscentra, van omliggende gemeenten, maar ook met centra aan de andere kant van het land (bijv. voor tourneeplanning van buitenlandse artiesten, of specifieke genres...). Een goede mix van verschillende functies, kunstendisciplines, infrastructuur, maar ook expertise en vakkennis zou men op die tussenschaal kunnen bekijken en organiseren. In die denkoefening liggen nieuwe kansen.

Liesbeth: Je merkt dat de Vlaamse overheid interesse heeft voor een tussenniveau maar in eerste instantie zal ze vooral haar tijd willen nemen om daar naar toe te werken. Ze zouden eerder de huidige situatie bevroren zodat er niet te veel verloren gaat: organisaties, mensen, kennis en expertise. De middelen, zoals

V.l.n.r. Evi Gillard, Sigrid Bosmans en Liesbeth De Winter.

ze nu uitgekeerd worden, worden dus nog voor twee jaar ter beschikking gesteld maar dan door de Vlaamse overheid in plaats van de provincie. En dan volgt het collectief zoeken naar nieuwe antwoorden.

Evi: Wat wij hebben begrepen is dat er vanaf 2018 eventueel sprake zou kunnen zijn van een nieuw decreet. De komende twee jaar neemt men de tijd om verschillende pistes te onderzoeken.

Bruno: Anderzijds, het verhaal dat je vertelt over de cultuur- en gemeenschapscentra loopt parallel met dat van de openbare bibliotheken. Met dat verschil dat elke gemeente een bibliotheek heeft. Maar onder druk van besparingen merken we dat men ook daar meer en meer begint na te denken, of ze die dienstverlening niet op een regionaal niveau moeten organiseren? Regionale samenwerkingen waren tot hier toe eerder beperkt tot eerder oppervlakkige initiatieven zoals samen auteurslezingen organiseren. Maar misschien is een gemeenschappelijk beleid wel mogelijk? De stimulans daarvoor kwam voor een stuk uit de provincie: ondersteuning en begeleiding, ook financieel. Je kan de huidige situatie dan wel gaan bevriezen maar de werknemers van de provincie zoeken ook zekerheid. We

zien voortdurend expertise in elke provincie wegvloeien. Mensen kiezen voor zekerheid. En over die financiële stromen die zo'n samenwerkingsverbanden moeten ondersteunen, is er op dit moment geen zekerheid.

Sigrid: Intergemeentelijke samenwerking is geen cultureel begrip, eerder een bestuurlijk. Dat gaat bijvoorbeeld ook over vuilnisophaling. Efficiëntie is daarbij belangrijk. Maar men moet er ook voor zorgen dat er een degelijk draagvlak is. En dat draagvlak ontstaat door het goed in kaart brengen bij de verschillende lokale spelers welke noden er zijn en of er consensus bereikt kan worden. Het mag geen samenwerking worden door het louter clusteren van bepaalde bestuurlijke gegevens die je in één samenwerkingsverband stopt om de overhead te minimaliseren.

Liesbeth: Je merkt wel dat die huidige participatie nog niet altijd vertrekt vanuit de burgers. Daarom is het belangrijk dat er bij het opzetten van samenwerkingsverbanden ook lossere structuren mogelijk moeten zijn. Niet alles moet altijd in een zwaar structuur gegoten worden. Er moeten voldoende mogelijkheden zijn om op verschillende manieren te kunnen samenwerken. Het decreet op de intergemeentelijk samenwerking is,

LIESBETH

“JE MERKT DAT DE VLAAMSE OVERHEID INTERESSE HEEFT VOOR EEN TUSSENNIVEAU MAAR IN EERSTE INSTANTIE ZAL ZE VOORAL HAAR TIJD WILLEN NEMEN OM DAAR NAAR TOE TE WERKEN.”

> Vervolg van p. 18

Bruno: De vraag is wat laat je van onderuit komen en wat doe je met regio's waar men niet bereid is om stappen te zetten? Hoe kan je dat toch op een of andere manier stimuleren om daar vooruitgang in te boeken? Het lijkt er nu op dat de klemtoon zal komen te liggen op initiatieven die van onderuit ontstaan en dat dan vanuit Vlaanderen ondersteund zal worden. Maar in zo'n situatie zijn de diensten waar een burger recht op heeft niet meer gegarandeerd. Op de ene plek zal men meer krijgen dan op de andere. Nu zorgt het Vlaamse beleid wel voor een basisvoorziening. Zo is de openbare bibliotheek gedefinieerd als een basisdienst, één waar iedereen terecht kan. Die garantie valt dus weg. En niet alleen voor bibliotheken maar voor veel domeinen.

Komt de burger voldoende aan bod in deze discussies?

Evi: Ook als er een regionaal verhaal ontwikkeld wordt, moet dat het uitgangspunt blijven. Daarom ben ik voorstander om niet meteen over te schakelen naar uitgetekende regio's maar om experimenteeruimte te voorzien. Die zal zorgen voor participatie en discussie over de verschillende bezorgdheden, over opportuniteiten, over dienstverlening, etc...

Bruno: Maar als je dan als burger in een gemeente woont waar men helemaal niet geïnteresseerd is in regionale samenwerking en dienstverlening dan heb je wel pech.

Sigrid: Het gaat eigenlijk over het spanningsveld bottom-up en top-down en hoe je dat kan klaren. Want het gaat niet enkel over de burger maar ook over de verenigingen en de gemeenschappen. Hoe kan je dat alles naar boven laten komen en het tegelijkertijd inpassen in een beleid met een Vlaams helikopterzicht?

Bruno: Maar ze geven het net uit handen. Vanuit Vlaanderen zal er niet meer gestuurd kunnen worden.

Evi: Als je een decreet opstelt kan je enerzijds stimuleren op het niveau van de gemeenten maar je kan ook een artikel voorzien voor samenwerking met en tussen andere actoren of organisaties. Toch niet onbelangrijk omdat hier kansen zitten om sectoroverschrijdende samenwerking te stimuleren wat nu in de afzonderlijke decreten minder aan bod komt.

Liesbeth: In de praktijk zou het toch handig zijn om structuren te voorzien die zowel ruimte maken voor het middenveld en gemeentestructuren als combinaties daartussen.

Bruno: Maar dat neemt niet weg dat het voor die burger van belang wordt dat die zich organiseert en verenigt om binnen zo'n beleid een rol te kunnen spelen.

Liesbeth: Ik denk dat dat toch structureel voorzien moet worden, participatie op verschillende niveaus. Nu doet de provincie dat met haar adviesraad die adviseert over het provinciaal beleid. Op dit moment is het niet zo dat er in het intergemeentelijke verhaal een adviesraad aan verbonden is. Daar is eigenlijk weinig democratische controle op.

Evi: In een decreet regionaal cultuurbeleid kan je structurele participatie als voorwaarde voorzien.

Sigrid: Dat zal inderdaad heel belangrijk zijn en de vraag hoe je dat gaat organiseren, daarin ligt een heel belangrijke sleutel. Want 'gewoon' bevragingen organiseren en peilen naar de noden is een enorme workload, mensen onderschatten dat vaak.

Liesbeth: Bevragingen en peilingen zijn een eerste vorm van participatie. Maar er moet een echt coparticipatief beleid gerealiseerd worden zodat er echt samen aan iets gebouwd wordt.

Bruno: Eigenlijk is er een veel simpelere oplossing: fusies tussen de gemeenten.

Evi: Dat wordt ook openlijk gezegd: "Kijk naar het aantal samenwerkingen dat je al hebt en stel jezelf die vraag."

Bruno: Maar dat is duidelijk politiek niet haalbaar.

Evi: Of het nu fusies zijn, of intergemeentelijke samenwerking of regio's, belangrijk blijft dat de focus niet enkel ligt op efficiëntie en het dekken van overheadskosten. Want ook binnen een regio moet je decentraal blijven werken, of bij een fusie deelgemeenten betrekken en bedienen. De juiste schaal van nabijheid moet per functie goed worden afgewogen. Je kan bijvoorbeeld een groot cultuurcentrum hebben middenin de regio maar het is niet de bedoeling dat alle inwoners voor al hun culturele behoeften zich dan maar naar daar moeten begeven. Je moet zorgen dat er zich ook elders infrastructuur bevindt. Ook professionele krachten moeten 'decentraal' aanwezig zijn en blijven werken. Je mag het persoonlijk contact, de netwerking en verbinding met het lokale sociale weefsel niet onderschatten. Gemeenschapscentra kennen hun publieken zeer goed, de scholen en hun leerkrachten, de verenigingen, amateurgesellschaften, etc... Ze weten ook welke dienstverlening en ook welk cultuuraanbod gesmaakt wordt en hoe dat op te bouwen. Die persoonlijke aanpak en kennis is een enorme troef die we moeten koesteren. Maar bijv. via samenwerking met een cultuurcentrum in die regio of andere aanbieders en organisatoren kan je als kleiner centrum wel mee laten optillen. Ook als

EVI

“ER GEBEURT NOG VEEL TE VEEL BOVEN DE HOOFDEN. WE ZIJN TE WEINIG OP DE HOOGTE VAN HOE ALLES TOT STAND KOMT EN HOE DE BESLISSINGEN GENOMEN WORDEN.”

groot cultuurcentrum is samenwerking met andere centra en actoren een hefboom voor de werking. Het veld heeft daar veel expertise in, we moeten dat niet heruitvinden, misschien wel beter zichtbaar maken, leerpunten uit halen, nieuwe methoden in onderzoeken en vervolgens beleid op afstemmen.

Sigrid: We weten nog niet hoe het veld er zal uitzien in de toekomst. Want in wezen worden er heel wat instellingen overgeheveld van het provinciaal niveau naar een lokaal niveau of naar Vlaanderen. En hoe verhoudt dat zich dan tot zo'n regionaal verhaal? Welke rol gaan die daar in spelen? Ze weten ongeveer al wel naar waar ze gaan verschuiven. Maar wat zal de impact daarvan zijn? Dat is nog niet duidelijk.

Zijn er criteria om die instellingen onder te brengen bij een bepaald niveau?

Sigrid: Je kan bijvoorbeeld een provinciaal museum hebben, waar de instelling provinciaal is maar wel erkend op Vlaams niveau. Net zoals je een ander provinciaal museum kan hebben dat erkend is op lokaal niveau. Het niveau van erkenning zou een criterium kunnen zijn voor de toewijzing maar dat is het niet.

Bruno: Er werden wel een aantal criteria opgesomd in de beslissing van de Vlaamse regering van 17 juli, die al dan niet tot uitdrukking komen in de voorstellen van de overdracht. Daar zit spanning op. Er zal getrokken worden voor die provinciale instellingen waar Vlaanderen van vindt dat die thuis horen op Vlaams niveau maar waar ook de stad in geïnteresseerd is. Omgekeerd ook: instellingen die Vlaanderen niet wil maar die waar ook het lokale bestuur weigerachtig tegenover staat.

Welke impact kan het overhevelen op die instellingen hebben? Over wat spreken we dan?

Sigrid: Je kan het gewoon niet inschatten. Neem bijvoorbeeld een provinciaal museum met een Vlaamse erkenning. Als dat normaal vanuit de provinciale instellingen gestuurd wordt, kan dat bijvoorbeeld mee in het provinciale beleid opgenomen worden. Als dat volledig losstaat wordt dat een Vlaamse instelling. Wat is dan de impact op je dienstverlening voor het regionale erfgoedbeleid?

Bruno: Het provinciaal Architectuurarchief Antwerpen (APA) is een goed voorbeeld. Het scenario dat de Vlaamse regering naar voor schuift is dat het APA bij het Vlaamse niveau terecht komt. Betekent dat dan ook dat het APA voor heel Vlaanderen gaat werken? Of behoudt men daar nog een regionale focus? De discussies gaan uitsluitend over de overdracht: wie krijgt er de voogdij? Maar dat zegt nog niets over de werking van die instelling.

Wordt de afstand tussen het Vlaamse en lokale niveau niet te groot, ook al streeft men vanuit Vlaanderen een helikoptervoorzicht na?

Evi: Ik weet niet of het klopt maar een mogelijke piste zijn decentrale Vlaamse administraties (Vlaams Administratief Centrum, VAC) voor cultuur als een oplossing voor de provinciale werknemers en middelen?

Bruno: De VAC's zijn momenteel bezig met administratie en fiscaliteit. Er is in elke provincie wel een administratief centrum van de Vlaamse overheid. Binnen zo'n VAC zou je dan een cel cultuur kunnen oprichten die dan voor de regio in kwestie werkt. Maar de bezorgdheid omtrent de monitoring is reëel. Zal Vlaanderen door de grotere autonomie van de lokale besturen, over iets langere termijn nog over alle informatie beschikken? Of zal dat iets zijn dat we noodgedwongen vanuit de sectoren zelf moeten opvolgen?

Evi: Heb je het nu specifiek over Bios?

Bruno: Onder andere ja.

Evi: Voor de cultuurcentra doen we hetzelfde: CCinC. Vanaf 2016 zou dat facultatief worden. Anderzijds wordt er momenteel een project lokale monitoring opgestart.

Bruno: De VVSG lijkt wel bereid te zijn om in zo'n monitoringsverhaal mee te stappen maar wel vanuit de logica van de cijfers die zij nodig hebben voor het lokaal bestuur.

Liesbeth: En, als men dan alles monitort en men merkt dat alles achteruit gaat, wat dan? Hebben ze nog kansen om in te grijpen? Hoe kan de Vlaamse overheid bijsturen?

Bruno: De logica is dat de lokale besturen autonoom zijn en dat Vlaanderen ondersteunt. Als het dan achteruit gaat...

Sigrid: ...dan gaat het achteruit, omdat het bestuur dat wil. De focus is verschoven naar het bestuurlijke en waarop zij zich willen richten en concentreert zich niet meer op de intrinsieke waarde van erfgoed en de regio van dat erfgoed. Het zal nodig blijven om een sterk verankerd erfgoedbeleid te ontwikkelen waarin ook dat lokale erfgoed een plaats heeft.

Bruno: Je kan dan wel ondersteuning aanbieden maar gaat men daar dan wel gebruik van willen maken?

Liesbeth: Natuurlijk wil Vlaanderen niet dat cultuur achteruit gaat, maar kunnen we beleidsmatig nog ingrijpen als dit na enkele jaren toch zou blijken? We hebben stilaan alle instrumenten uit handen gegeven. Ik vraag me af of we een stevig B-scenario hebben klaarliggen voor als het fout gaat. ■■